

8. Правова система. Загальна характеристика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zen.in.ua/v/v-%D1%94tnam-soc%D1%96al%D1%96stichna-respubl%D1%96ka-v-%D1%94tnam/pravova-sistema-zagalna-xarakteristika>.
9. Esin Örüçü, What is a Mixed Legal System: Exclusion or Expansion?, 2008 (May). Electronic journal of comparative law. [pdf] Available at: <http://www.ejcl.org/121/art121-15.pdf>.
10. Law of Thailand. [pdf] Available at: http://en.wikipedia.org/wiki/Law_of_Thailand#Sources_of_law.
11. The Origins of Singapore Law and the Singapore Legal System. [online] Available at: <http://www.tpclaw.com.sg/slsifr.php>.
12. Конституции государств (стран) мира. Конституция Сингапура [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://worldconstitutions.ru/?p=294>.

УДК (09):340.12:321.01:172.2

МОРАЛЬНИЙ ОБЛІК ВЛАДИ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ СТАРОДАВНІЙ ІНДІЇ ТА КИТАЮ

MORAL APPEARANCE OF POWER IS IN THE POLITICAL AND LAW OPINION OF ANCIENT TO INDIA AND CHINA

Томкіна О.О.,

*кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України*

Статтю присвячено аналізу ідеї доброчесності влади в історичній ретроспективі. Значний потенціал філософської та політико-правової думки щодо витоків цієї ідеї зосереджений в історичних пам'ятках Давньої Індії та Китаю. Історичний аналіз свідчить, що ідея доброчесності влади втілюється у вимогах до високих моральних якостей верховних правителів та інших державних посадовців, а її реалізація спрямована на забезпечення загального добробуту в країні.

Ключові слова: доброчесність, моральний облік, справедливість, державна влада, моральні якості, політико-правова думка, Давня Індія, Давній Китай.

Статья посвящена анализу идеи нравственности власти в исторической ретроспективе. Весомый потенциал философской и политико-правовой мысли относительно этой идеи сосредоточен в исторических памятках Древних Индии и Китая. Исторический анализ свидетельствует, что идея нравственности власти воплощается в требованиях к высоким моральным качествам верховных правителей и других должностных лиц государства, а ее реализация направлена на обеспечение общего благосостояния в стране.

Ключевые слова: нравственность, моральный облик, справедливость, государственная власть, моральные качества, политико-правовая мысль, Древняя Индия, Древний Китай.

The article is devoted the analysis of idea of morality of power in a historical retrospective view. Ponderable potential of philosophical, political and law opinion in relation to this idea is concentrated in the historical reminders of Ancient India and China. A historical analysis testifies that the idea of morality of power is incarnated in requirements to high moral qualities of supreme rulers and other public servants of the state, and its realization is directed on providing of commonwealth in a country.

Key words: morality, moral appearance, justice, state power, moral qualities, political and law opinion, Ancient India, Ancient China.

Постановка проблеми. Людина як особистість є учасником різних видів соціальної діяльності, зокрема державної, яка здійснюється через реалізацію органами державної влади закріплених за ними функцій і повноважень у різноманітних сферах суспільного життя. Тож персоніфікованою ланкою соціальної взаємодії між державою і суспільством завжди є особистість представника державної влади. І ця особистість – це «обличчям» влади, відображення її суті. За роки незалежності нашої країни державна влада «напрацювала» чималий перелік проблем, пов'язаних із корупцією у державному секторі, насильницькими злочинами, що порушують права і свободи людини, та іншими службовими зловживаннями. Останні, з-поміж інших чинників, нерідко зу-

мовлені недоброчесністю носіїв державної влади, а відтак забезпечення високого морального рівня осіб, уповноважених на виконання функцій держави, наразі визначено одним із пріоритетних напрямів реформування публічної адміністрації.

Ідея доброчесності в діяльності держави розвивалася у політико-правовій думці різних часів і народів світу. Наприклад, широкий спектр етико-політичних поглядів зосереджений у країнах Стародавнього Сходу, зокрема Давньої Індії та Китаю. Аналізом цих поглядів традиційно займаються дослідники історії етичних, політичних та правових учень, про що свідчать праці Т.Г. Аболіної, Т.Г. Андрусак, Л.С. Васильєва, О.О. Вігасіна, А.А. Гусейнова, Ю.В. Ірхіна, О.В. Мартишина, В.С. Нерсесянца, Ф.П. Шульжен-

ка та інших учених. Проте спеціальних досліджень, присвячених генезі ідеї доброчесності в діяльності держави, небагато. Частково це питання висвітлюється у працях Т.Г. Аболіної, Е.С. Молдован, О.В. Петришина, І.Г. Сурай. Отже, вивчення зазначеного питання в історичній ретроспективі потребує більш докладного аналізу.

Метою цієї статті є аналіз політико-правової думки Давньої Індії та Китаю в контексті відображення етичних поглядів на політику і владу, моральний облік верховних правителів та інших посадовців.

Виклад основного матеріалу. Почесне місце у світовій історії філософської, політичної і правової думки посідає **Індія**. У цій країні за давніх часів ключовими політико-правовими категоріями, які відображали основи належної, праведної поведінки, були поняття «рїти», «дхарми», «карми», «данди». Проте з-поміж цих категорій найбільш важливе значення у давньоіндійській релігійно-філософській та політичній думці надавалося поняттю «дхарми», яке тлумачилося як моральна основа, закон, звичай, обов'язок. Загальна концепція «дхарми» конкретизувалася у правилах доброчесної поведінки людини, які визначалися залежно від її місця в соціально-становій ієрархії [1, с. 125–135]. Так, для варни кшатрієв, з яких, як правило, походили верховні правителі Давньої Індії, поняття «дхарми» тлумачилося залежно від етичних концепцій політичного правління, що розвивалися у давньоіндійській релігійно-філософській та політичній думці.

Найбільш яскраво типову для всієї давньоіндійської думки моральну концепцію дхарми як доброчесної, праведної поведінки втілює у своїх ідеях буддизм. Ця ідеологія прямо надавала вищу силу моральним цінностям і послідовно заперечувала імморалізм у політиці [1, с. 152, 154]. Буддистські настанови у державно-політичній сфері відображені в **едиктах царя Ашоки**, за правління якого буддизм в Індії набув статусу державної релігії. У цих едиктах Ашок закликає нащадків наслідувати його приклад: вірно служити своєму народові, піклуватися про його розквіт і взаєморозуміння, для чого спрямовувати усі свої сили не на військові перемоги, а на перемогу Істини. Це означало повсюдно поширювати заповідь «Не вбий!», а натомість завойовувати серця людей добром [2].

Єдність політичних та етичних цінностей відстоювала й школа Рами, подана в епічній поемі «**Рамаяні**» (прибл. VI–V – II ст. до н.е.) [1, с. 152]. Ця поема змальовує високоморальний облік її головного героя Рами, який стає для Індії символом ідеального правителя. Він характеризується стриманістю, поміркованістю, відсутністю егоїзму, його етичні принципи протистоять макіавеллівським тенденціям школи артхашастр [1, с. 121].

Представники ідеології брахманізму відстоювали політичне верховенство найвищих варнових каст (брахманів, кшатрієв) та виправдовували насилля влади поняттям так званої «особливої дхарми царя». Така дхарма дозволяла йому за надзвичайних обставин, кризових періодів відступати від мораль-

них принципів і вдаватися до насилля задля самозбереження і досягнення загального блага, адже це визначалося найголовнішою метою царської влади [1, с. 119].

Наведені політичні погляди найбільш виразно відображені у відомій давньоіндійській епічній поемі «**Махабхараті**», насамперед в її книгах «Бхагавадгіті» і «Шантіпарві». Зокрема, в «Шантіпарві» насилля є суворою необхідністю та політичною реальністю, а в «Бхагавадгіті» виправдовується дхармою кшатрія [1, с. 121]. Навіть високі моральні устремління головного героя поеми, царя Арджуна, який через веління совісті сумнівається в потребі проливати кров братів, програють його обов'язку застосувати насилля: «прийняв до уваги свій обов'язок, не слід сумніватися, адже для кшатрія нема нічого кращого за справедливую битву...» [3, с. 478]. Загальна ж етична концепція людської поведінки, що сформульована в «Махабхараті» передбачає засудження егоїзму в його явних і потаємних формах та схвалення натомість безкорисливих діянь людини, єдиними стимулами яких мають бути обов'язок і справедливість [4, с. 51]. Отже, саме дотримання законів честі, благородство думок і самовладання характеризує Арджуну як ідеального воїна і царя та відрізняє його від своїх братів і недругів [4, с. 33].

Особливу зацікавленість викликає найвідоміший політичний трактат Давньої Індії «**Артхашастра**» Каугільї. За словами В.І. Кальянова, цей твір втілює у своїх положеннях ідеал управління державою [5, с. 501–502].

Державно-політичну концепцію, представлену в «Артхашастрі», традиційно розглядають як позбавлену, або принаймні далеко, від високих моральних принципів [див., напр. 1, с. 116]. Водночас текстуальний аналіз трактату засвідчив паралельне існування в ньому скептичних ідей зв'язку політики і моралі та принципів доброчесного правління. Останні, зокрема, відображені в ідеях людиномірної кадрової політики, орієнтованої на підбір державних кадрів передусім за особистісними характеристиками, враховуючи високі моральні якості.

Наприклад, в «Артхашастрі» значну увагу приділено питанням професійної придатності осіб щодо здійснення державних функцій. У трактаті визначається перелік професійно важливих якостей і здібностей царя, міністрів, жреців, інших царських чиновників. Наприклад, **ідеальний правитель** має бути: а) високого роду та з щасливою долею, тобто з легкістю, без особливих зусиль робити усі справи, що випали на його життєвому шляху; уважним до порад зрілих і досвідчених людей; справедливим, чесним, вірним своєму слову, вдячним, щедрим, у вищому ступені енергійним, вольовим, обачним до свого оточення, охочим до повчань (*це якості, якими правитель приваблює до себе людей*); б) допитливим, здатним до сприйняття та утримання у пам'яті інформації, схильним до пізнання та аналізу (*якості розуму*); в) хоробрим, настирливим, вправним (*якості діяльності*); г) красномовним, винахідливим, кмітливим, вільним від пристрастей, майстерним у

військовій справі, сумлінним, далекоглядним, життєрадісним, нежадібним, негордовитим, негарячковитим, несхильним до брехні, з почуттям власної гідності (*позитивні якості правителя як особистості*) [6, с. 284–285]. Наведені якості характеризують царя як мудрого правителя, добродішного поведінка якого сприятиме гарантуванню безпеки і добробуту в країні.

Водночас політична думка і практика Давньої Індії, поширюючи ідею релігійно-етичного характеру обов'язків та відповідальності царя, відповідно до яких він має служити загальному благу, дотримуватися дхарми, бути справедливим тощо, не передбачила жодних засобів, які б забезпечували виконання царського обов'язку, перешкождали б його порушенню, обмежували б його владу, наділяли б кого-небудь правом втручання і контролю за царською владою [1, с. 150].

За «Артхашастрою» **«досконалий міністр»** має відповідати таким критеріям: бути місцевим жителем, легко керованим, майстром у ремеслах, прозорливим, розумним, з гарною пам'яттю, вправним, майстром в ораторському мистецтві, красномовним, самовпевненим, обдарованим заповзятливістю і хоробрістю, терплячим, чесним, доброзичливим, вірним державним інтересам, нелегковажним, невпертим і неконфліктним, мати добрий стан здоров'я [6, с. 24].

Поряд із наведеним переліком професійно важливих якостей міністрів пропонуються також форми та методи їх виявлення. Зокрема, *перед вступом на роботу* довірені особи царя мають перевірити розум, пам'ять, здатність до управління, майстерність у ремеслах, кваліфікацію, ораторські здібності, самовпевненість, чесність, доброзичливість, вірність державним інтересам, походження кандидата («Батьківщина, народність»), його привітність і неконфліктність. Основним методом перевірки більшості з цих рис має бути співбесіда, а способом виявлення двох останніх із них – особиста співбесіда з царем. Шляхом опитування співмешканців кандидата на посаду міністра мають виявлятися його стриманість і нелегковажність, а в лиху годину – також хоробрість, заповзятливість і витривалість [6, с. 25].

Спеціальна перевірка моральних якостей міністрів, за «Артхашастрою», має проводитися і *після призначення* їх на посади. Така перевірка повинна передбачати випробовування чесності та нечесності міністрів шляхом «хитрощів». Вони поділяються на чотири види: хитрощі закону, користі, любові і страху. Зокрема «хитрощі закону» полягає у схилянні міністра до думки щодо образу «царя-беззаконника», якого потрібно скинути з престолу; «хитрощі користі» – у підмовленні в убивстві царя за винагороду; «хитрощі любові» – у схилянні до стосунків з головною дружиною царя; «хитрощі страху» – у підмовленні уявним злочинцем вбити царя. Той, хто відмовився від таких підмовлень, мав вважатися «чистим». При цьому «чисті за хитрощію закону» мали займатися судовими справами, «чисті за хитрощію вигоди» – фіскальною політикою, «чисті за

хитрощію любові» – розважальними заходами при дворі, «чисті за хитрощію страху» – справами царя. «Чисті» же за всіма видами хитрощів мали бути його радниками, а «нечистих» – посилали на важкі роботи у копальні, стройові ліси, майстерні тощо [6, с. 26].

Окрему увагу в трактаті приділено вимогам до якостей головного писаря. Його основним обов'язком була підготовка царських документів. Наприклад, у Розділі трактату під назвою «Складання указів» зазначається, що той, хто обдарований якостями міністра, знає всі закони (та звичаї), здатний швидко скласти потрібний документ, має гарний почерк та вміє оголосити написане, повинен бути призначеним головним писарем. Саме така людина, на думку автора трактату, здатна створити документ, що матиме достоїнства: послідовність викладення фактів, логічна узгодженість, повнота викладення, витонченість стилю, шляхетність слова, ясність мови. Натомість неохайність документа ззовні, суперечливість його зсередини, повторення, невірна граматики, необдумана рубрикація слід вважати недоліками документа [6, с. 76, 80], які свідчитимуть про негативні особисті якості його автора.

Моральні ідеї здійснення державної діяльності відображені також у низці давньоіндійських дхармашастр, найбільш відомими з яких є «Ману-сміті» («**Закони Ману**»), «Бріхаспаті-сміті», «**Катьяна-сміті**» («сміті» перекладається як релігійна розповідь, легенда, букв. – «пам'ять» [7, с. 383]). Ці історичні пам'ятки дістали назву книг про дхарму, кодексів соціального життя, на правилах поведінки яких «тримається світ» [1, с. 121; 7, с. 383]. В них ідея добродішності державної влади конкретизується в положеннях про моральний облік справедливого правителя, а також здійснення неупередженого та справедливого правосуддя. Зокрема, мета останнього вбачається не лише у встановленні істини, а й у захисті її перед неправдою. Інакше вважалося, що «той суддя, який мовчить, і той, який говорить неправду, грішать обидва» (п.п. 12 і 13 гл. 8 «Законів Ману» [7, с. 400]). Брехливий суддя порівнюється у «Бріхаспаті-сміті» (V.34) із «вбивцею брахмана, немовля чи власного друга» [7, с. 448]. Гріхами судді вважаються також порушення вимог безсторонності: «помітивши, що цар ухиляється зі свого шляху дхарми, член суду повинен сказати йому правду, навіть неприємну – тоді він не буде причетним до гріха» (I.100 «Бріхаспаті-сміті»). Передбачається і покарання суддів за «таємні бесіди зі сторонами до закінчення справи» (I.102), а також «за відправлення правосуддя під впливом упередженості, невігластва, помилки або з корисливих мотивів» (I.103) [7, с. 445].

Важливе значення для справедливого правосуддя надається у «сміті» питанню морально-ділових якостей суддів. Зокрема, членами суду мають бути особи родовиті (з гарних сімей), доброї вдачі і поведінки, належного віку і заможності, мудрі, принципові, гідні, спокійні, надійні, богобоязливі, справедливі, неупереджені, старанні, негнівливі, обізнані у дхармашастрах (п.п. 57–64 «Катьяна-сміті»). Не оминають автори «сміті» своєю увагою й естетич-

ний бік морального обліку царських чиновників. Зокрема, цар повинен входити до залу суду «покірно» та у «скромному одязі й прикрасах» [7, с. 399, 400, 458].

Глибока філософська та політико-правова думка зосереджена у наукових і літературних творах **Давнього Китаю**. Відомо, що ядром цього величезного осередку цивілізації та культури була патріархально-теократична держава на чолі з імператором, влада якого носила сакральний характер, тобто відбивала у собі небесне, божественне благословення. Це надавало висловлюванням та діям правителя найвищої релігійної і моральної авторитетності, а закони імператора набували не тільки юридичної, а й релігійно-етичної значимості [8, с. 9]. Серцевиною нерушимості сакральної святості імператорської влади стала генеральна ідея (етична концепція Чжоу-гуна) про небесний мандат на управління (тянь-мін), який надається Небом найбільш гідному і добродієчному з людей, а відбирається у порочного [9, с. 157–158].

Ця етична концепція розвивалася різноманітними філософськими школами Давнього Китаю. Але найбільший інтерес з морально-правового погляду представляють три, внутрішньо пов'язані із собою школи: **даосизм, конфуціанство і легізм**. Тут зупинимось лише на окремих етичних ідеях даосизму та конфуціанства.

Так, основоположні ідеї даосизму, засновником якої є легендарний мудрець Лао-цзи, викладені у філософській поемі про буття, тайни світобудови та загадки людського існування «**Дао де цзин**» (IV–III ст. до н.е.) [7, с. 10–11]. У цій книзі центральною філософською категорією є поняття *Дао*, яке представляє собою всезагальний закон, джерело всього сущого. Конкретним виявом *Дао* у речах і поведінці людини є поняття *Де*. Людина з найвищим *Де* не прагне робити добрих справ, вона бездіяльна, а тому добродієсна; натомість людина з низьким *Де* не залишає намірів чинити добрі справи, вона діяльна та її дії нарочиті, а відтак вона недобродієсна [10, с. 182, 190]. Вважалося, що лише мудрець, який цінує мовчання та позбавлений пристрастей, вміє відмовитися від власного «Я» і розчинитися в «Не Я», може підвести завісу над тайнами *Дао* [8, с. 12]. Право на небесний мандат означало володіння найбільшою кількістю *Де* [9, с. 158], а «найкращим правителем вважався той, про якого народ знає лише те, що він існує...» [10, с. 188].

Окреме значення у цій книзі надавалося питанню війни і миру та військової політики. Знаходимо такі вислови: «Де побували війська, там ростуть терни та колючки. Після великих воєн настають голодні часи...» [11, с. 616–617]. Тож «благородний [правитель] у мирний час віддасть перевагу поступливості [у відносинах із сусідніми країнами] і лише на війні застосує насилля... Військо – знаряддя нещастя, тому благородний правитель не прагне його використовувати, він застосує його, якщо до цього його спонукають виняткові обставини...» [10, с. 188].

Сприймавши принцип *Дао*, Конфуцій розвинув ідею про Небо як джерело і носія регулятивної мо-

рально-правової функції, підконтрольність Небу імператора та його відповідальність за свої дії виключно перед Небом. За Конфуцієм, керуючи державою, досконалий, ідеальний імператор зобов'язаний бути обачним у промовах та обережним у справах, гуманним, справедливим, скромним, безкорисливим, а також володіти почуттям обов'язку (відповідальності) [8, с. 10, 14–15].

Зазначені моральні якості імператора Конфуцій оцінює як компоненти етичного поняття «жень» – морального принципу, який має визначати відносини між людьми на засадах гуманності. У книзі «**Лунь юй**» («Бесіди і судження») ці ідеї у сфері політики визначилися такими канонами конфуціанства: благородний муж має прагнути основи – людинолюбства, виявляти повагу до батьків і старших братів, ставитися до всіх однаково, не виявляти упередженості, поводити себе гідно, піклуватися про народ, дотримуватися давніх ритуалів та встановлених норм етикету, не бути вибагливим у житті, бути спритним у справах, поміркованим у їжі, стриманим у речах, вимогливим до себе, прагнути до знань та самовдосконалення [11, с. 636–679]. Інакше кажучи, благородний муж має думати про мораль, про те, щоб не порушувати закони, про свій обов'язок і прагнути добра, «тоді і народ буде добрим», адже «мораль благородного мужа подібна вітру; мораль же низької людини подібна траві, трава нахилиється туди, куди віє вітер» [11, с. 662]. Усе це ознаки добродієсного правителя, і «той, хто править за допомогою добродієсності подібний полярній зірці, яка посідає своє місце в оточенні сузір'їв» [11, с. 634–679]. Як зауважив Л.С. Васильєв, політична частина доктрини Конфуція є похідною від його моральних максим, які акумулювали в собі усе найкраще і створили високий моральний стандарт державного правління. Благо народу – центральний пункт цієї доктрини. Її основний смисл і кінцева мета – добродієсна адміністрація [9, с. 166–167].

Висновок. Підсумовуючи, зазначимо, що історичні корені ідеї добродієсності влади мають давні витоки. Ця ідея розвивалася різноманітними філософськими традиціями східних суспільств, серед яких почесне місце в історії посідає філософська, політична і правова думка Давньої Індії та Китаю. Етичні концепції державного правління цих країн в цілому передбачали єдність політичних та моральних цінностей, висували високі вимоги до моральних якостей верховних правителів та інших державних службовців, утім за особливих обставин, зокрема стану війни, допускали відступлення влади від моральних принципів і надавали їй право застосовувати насилля задля збереження загального добробуту. Високоморальний облік царської (імператорської) влади розглядався як прояв праведної поведінки її представників, що мали поводити себе при здійсненні державних функцій та поза службою гуманно, справедливо, гідно, скромно, помірковано тощо. Така поведінка сприяла авторитетності влади, її божественному визнанню та забезпечувала належний правопорядок у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мартышин О.В. Политическая и правовая мысль Древней Индии / О.В. Мартышин // История политических и правовых учений : Древний мир / Л.С. Васильев, В.Г. Графский, П.С. Грацианский и др. ; отв. ред. В.С. Нерсисянц. – М. : Наука, 1985. – 349 с.
2. Шмыгля А. Эдикты царя Ашоки – настольная книга правителя [Электронный ресурс] / А. Шмыгля. – Режим доступа : www.proza.ru/2009/01/01/164.
3. «Махабхарата». Философия эпического периода / Антология мировой философии. Древний Восток. – Мн. : Харвест ; М. : ООО «Издательство АСТ», 2001. – 992 с.
4. Гринцер П.А. «Махабхарата» и «Рамаяна» / П.А. Гринцер. – М. : Худож. лит., 1970. – 95 с.
5. Кальянов В.И. Артхашастра – важнейший памятник индийской культуры // Артхашастра, или Наука политики / В.И.Кальянов ; ред. ком. : В.В. Струве (отв. ред.) и др. ; пер. с санскрита. – М. : Науч.-изд. центр «Ладомир» : Наука, 1993. – 793 с.
6. Артхашастра, или Наука политики / подгот. В.И. Кальянов ; ред. ком. : В.В.Струве (отв. ред.) и др. ; пер. с санскрита. – М. : Науч.-изд. центр «Ладомир» : Наука, 1993. – 793 с.
7. Вигасин А.А. Правовая мысль Индии // Антология мировой правовой мысли : в 5 т. Т. 1 : Античность. Восточные цивилизации / отв. ред. Л.Р. Сюкияйнен. – М. : Мысль, 1999. – 749 с.
8. Бачинин В.А. История философии права : курс лекций / В.А. Бачинин, В.А. Чефранов. – Х. : Право, 1998. – 320 с.
9. Васильев Л.С. Политическая и правовая мысль Древнего Китая // История политических и правовых учений : Древний мир / Л.С. Васильев, В.Г. Графский, П.С. Грацианский и др. ; отв. ред. В.С. Нерсисянц. – М. : Наука, 1985. – 349 с.
10. Китайская философия // Антология мировой философии : в 4 т. Т. 1 : Философия древности и средневековья. Ч. 1 / редкол. : В.В. Соколов (ред.-сост., авт. вступ. ст.) и др. – М. : Мысль, 1969. – 575 с.
11. «Дао де цзин». Философия Древнего Китая // Антология мировой философии : Древний Восток. – Мн. : Харвест ; М. : ООО «Издательство АСТ», 2001. – 992 с.

УДК 349.6+340:008.2

**ЕКОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ
В КОНТЕКСТІ ЮРИДИЧНОЇ ФУТУРОЛОГІЇ**

**ECOLOGICAL FUNCTION OF THE STATE
IN THE DISCOURSE OF LEGAL FUTUROLOGY**

Тополевський Р.Б.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Адам В.М.,

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри господарсько-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Статтю присвячено особливостям екологічної функції держави із застосуванням засобів юридичної футурології. Проаналізовано спрямованість екологічної функції держави в майбутнє. Автори звертають увагу на межі застосування засобів юридичної футурології для довгострокового прогнозування у екологічній сфері.

Ключові слова: юридична футурологія, екологічна функція держави, правове прогнозування, сценарій майбутнього.

Статья посвящена особенностям экологической функции государства с применением средств юридической футурологии. Проанализирована направленность экологической функции государства в будущее. Авторы обращают внимание на границы применения средств юридической футурологии для долгосрочного прогнозирования в экологической сфере.

Ключевые слова: юридическое футурология, экологическая функция государства, правове прогнозирование, сценарий будущего.

The article is devoted to coverage features of the environmental function state with means of the legal futurology. It is analyzed the future focus of environmental function of the state. The authors pay attention to scope of application of the legal futurology means for long-term forecasting in the environmental field.

Key words: legal futurology, ecological function of the state, legal forecasting, scenario of the future.

Постановка проблеми. Юридична футурологія – це спосіб осмислення та обговорення майбутнього у правовому контексті і з'ясування місця державно-правових явищ у майбутньому суспільстві.

Правова футурологія як складова загальнотеоретичної юриспруденції не визначає чітко майбутнього

права, однак намагається зазирнути за «ріг часу» з тим, щоб передбачити і приготуватися до можливих змін правових підходів. Водночас дослідники цієї сфери юриспруденції аналізують майбутнє правової системи з урахуванням цінності права як соціально-го явища і в контексті реалізації чи порушення прин-